

การพัฒนาระบบการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

วันที่รับ : 23 เมษายน 2567

วันที่แก้ไข : 10 สิงหาคม 2567

วันที่ตอบรับ : 13 สิงหาคม 2567

เผด็จการ กันแจ่ม¹, สุนีย์ กันแจ่ม^{1*} และจงรัก ดวงทอง¹

¹คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
จังหวัดอุดรดิตถ์

*Corresponding author e-mail: sunee_26@uru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และเสริมสร้างขีดความสามารถของแกนนำในการขับเคลื่อนระบบการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย กลุ่มเป้าหมายเป็นคนสามวัยประกอบด้วยผู้สูงอายุ วัยทำงานและเยาวชน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง กลุ่มวัยละ 10 คน รวม 30 คนต่อพื้นที่ ในพื้นที่ตำบลป่าเข้ อำเภอเมือง ตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ตำบลเจดีย์ชัย ตำบลไชยวัฒนา อำเภอบัว จังหวัดน่าน และตำบลหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ จำนวน 150 คน โดยการใช้นวัตกรรมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย คือ SIDASES (S = Situation, I = Information, D = Development, A = Activity, S = System, E = Evaluation, S = Share) ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามกึ่งโครงสร้างและแบบประเมินสมรรถนะนวัตกรรมชุมชน การวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะเตรียมความพร้อม 2) ระยะดำเนินงานพัฒนาศักยภาพ 3) ระยะประเมินผล 4) ระยะสะท้อนผล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า ระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล 3) การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน 4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) การเชื่อมงาน การจัดการความรู้และนวัตกรรม 6) การประเมินผล และ 7) สะท้อนผล ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ เกิดองค์ความรู้และนวัตกรรมชุมชนในการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยบุคลากรใน อปท. (2) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยผู้นำชุมชน (3) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ และได้เสริมสร้างขีดความสามารถของแกนนำทำให้เกิดนวัตกรรมชุมชน 25 คน ที่สามารถสื่อสารและประสานงานกับกลุ่มคนสามวัย และหน่วยงานภาครัฐได้ สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมของคนสามวัยได้ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้แนวคิดการขับเคลื่อนการเรียนรู้คนสามวัยได้ และเกิดพื้นที่การเรียนรู้ของคนสามวัย 5 พื้นที่ จากผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มแกนนำในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานของคนสามวัยในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

คำสำคัญ: การส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน, คนสามวัย, การมีส่วนร่วม, ภาคีเครือข่าย

DEVELOPING A SYSTEM TO PROMOTE THE COEXISTENCE OF PEOPLE OF THREE AGES THROUGH THE PARTICIPATION OF NETWORK PARTNERS

Received : April 23, 2024

Revised : August 10, 2024

Accepted : August 13, 2024

Padetkan Kancham¹, Sunee Kancham^{1*} and Jongruk Duangthong¹

¹Faculty of Science and Technology, Uttaradit Rajabhat University,
Uttaradit, Thailand

*corresponding author e-mail: sunee_26@uru.ac.th

Abstract

Action research design aimed to develop a system for promoting of a model for the coexistence of people in a three-age group through the participation of the networks and strengthening the capacity of the leaders in driving the system to encourage coexistence. A sample was selected from a three-age group consisting of elderly representative, working age representative and youth representative, by purposive sampling, groups of 10 people per age group, a total 30 people per area. Community network in the area of Pasao sub-district, Mueang district, Korrum sub-district, Pichai district, Uttaradit province Jedeechai sub-district Chaiwattana sub-district, Pua district, Nan province and Nongmuangkai sub-district, Nongmuangkai district, Phrae province, a total 150 people. By using innovations for coexistence of a three-age group name is SIDASES (S =Situation, I =Information, D =Development, A =Activity, S =System, E = Evaluation, S- Share), 1 year processing period. The instruments used include semi-structured questionnaires and community innovators competency assessments. This research was divided into 4 stages: 1) Preparatory stage 2) Performance development stage 3) Evaluation stage 4) Reflection stage, by using content analysis. The results of the study were as follows: The promoting of a model for the coexistence of people in a three-age group through the participation of the networks consists of 7 steps: 1) preparation 2) data analysis and synthesis 3) developing the capacity of the leaders 4) organizing learning activities 5) integration of knowledge management and innovation 6) assessing the outcomes 7) reflection of results. The result revealed that has knowledge and innovation of the community in promoting the coexistence of people in a three-age group three characteristics is (1) a mechanism to drive the activities of a three-age group by personnel in the Local government (2) Community leaders (3) Elderly leaders. 25 community innovators who were developed to be able to communicate and coordinate with people in a three-age group and government agencies, can drive the activities of people in a three-age group, able to transfer knowledge and concepts to drive learning for people in a three-age group. There were learning area for people in a three-age group in 5 areas. The results of this research can be used as a guideline for the community leading groups and relevant agencies to drive the activities of a three-age group in areas with similar contexts.

Keywords: Promoting coexistence, Three ages, Participation, Network

ประเทศไทยเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี 2565 สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และในปี 2583 จำนวนผู้สูงอายุของไทยจะเพิ่มเป็น 20.5 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 31.4 ของประชากรทั้งหมด (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2566, น.80) การที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ทำให้อัตราการพึ่งพิงสูง ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานต้องทำงานหนัก เพื่อหารายได้มาดูแลผู้สูงอายุ อาจส่งผลให้ผู้สูงอายุขาดการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว หรืออาจถูกทอดทิ้งได้ ประกอบกับปัญหาสุขภาพร่างกาย เช่น โรคเรื้อรังต่างๆ (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2566, น.81) นอกจากนี้ ผู้สูงอายยังพบปัญหาปวดติดเตียง และการเป็นโรคอัลไซเมอร์ซึ่งพบมากขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุ รวมทั้งปัญหาด้านรายได้ที่ไม่เพียงพอในกลุ่มผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ หรือผู้สูงอายุที่มีหนี้สินจากการกู้ยืมเงินให้กับบุตร (ศลิษา สุขอนันต์ และคนอื่นๆ, 2565) และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งในการดูแลผู้สูงอายุให้ครอบคลุมประชากรทุกเพศทุกวัยทุกระดับและไม่ทิ้งผู้สูงอายุกลุ่มใดไว้ข้างหลัง หน่วยงานภาครัฐจึงเป็นองค์กรสำคัญที่จะขับเคลื่อนผลักดันการดำเนินงานนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมสูงอายุ ในงานขับเคลื่อนงานผู้สูงอายุที่ผ่านมา มีการกำหนดแผนนวัตกรรมต่างๆ ประกอบด้วย นวัตกรรมความรู้ทางการเงินเพื่อสังคมสูงอายุ (Innovation in Financial Literacy for Ageing Society) นวัตกรรมด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข Application สิทธิต่างๆ ของผู้สูงอายุ (Gold Application) นวัตกรรมกับเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-Friendly City) นวัตกรรมการบริหารดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน รวมไปถึงนวัตกรรมด้านอาหารเครื่องดื่ม การแต่งกาย (สำนักงาน ก.พ., 2561, น.23)

การดำเนินงานสังคมสูงวัย มีความสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน ดูแลตนเอง เบื้องต้น มาตรการการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ มาตรการส่งเสริมด้านการทำงานและการหารายได้ของผู้สูงอายุ มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย จากแนวโน้มการตื่นตัวของชุมชนในการรวมกลุ่มและมีการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการชุมชนเข้มแข็งที่ให้คนในชุมชนเป็นแกนหลักในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อชุมชน การจัดการความรู้ในชุมชนและการหนุนเสริมจากท้องถิ่น และภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็งเป็นแบบอย่างเพื่อเรียนรู้และประยุกต์ใช้ กระจายทั่วในทุกภูมิภาคของประเทศ (สำนักงานประสานการพัฒนา นโยบายรองรับสังคมสูงวัย, 2562) นอกจากนี้พบว่า การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ โดยการปลูกฝัง การเตรียมความพร้อม และการปรับตัวของคนทุกช่วงวัย โดยในส่วนของภาคีเครือข่ายที่เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุควรได้รับการพัฒนาอย่างคู่ขนานควบคู่ไปกับการพัฒนาผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็นพลังที่เข้มแข็งในการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (ศลิษา สุขอนันต์ และคนอื่นๆ, 2565) และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ภาคีเครือข่ายในชุมชนมีบทบาทในการร่วมกันพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมากขึ้น (ศิริประภา หล้าสิงห์ และคนอื่นๆ, 2563, น.29) จากการทบทวนนวัตกรรมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยเพื่อแก้ปัญหาและความต้องการในการดูแลและช่วยเหลือของผู้สูงอายุ พบว่า การที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขจำเป็นต้องมีการสื่อสาร พูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้นำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้จากการพัฒนาศักยภาพในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ ได้นำไปใช้ที่ชมรมผู้สูงอายุทุ่รักชัยพัฒน์ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่นางขาว อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา และการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุได้นำไปใช้ที่ศูนย์เอนกประสงค์ผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลแม่หล่าย อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ (เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่, 2557)

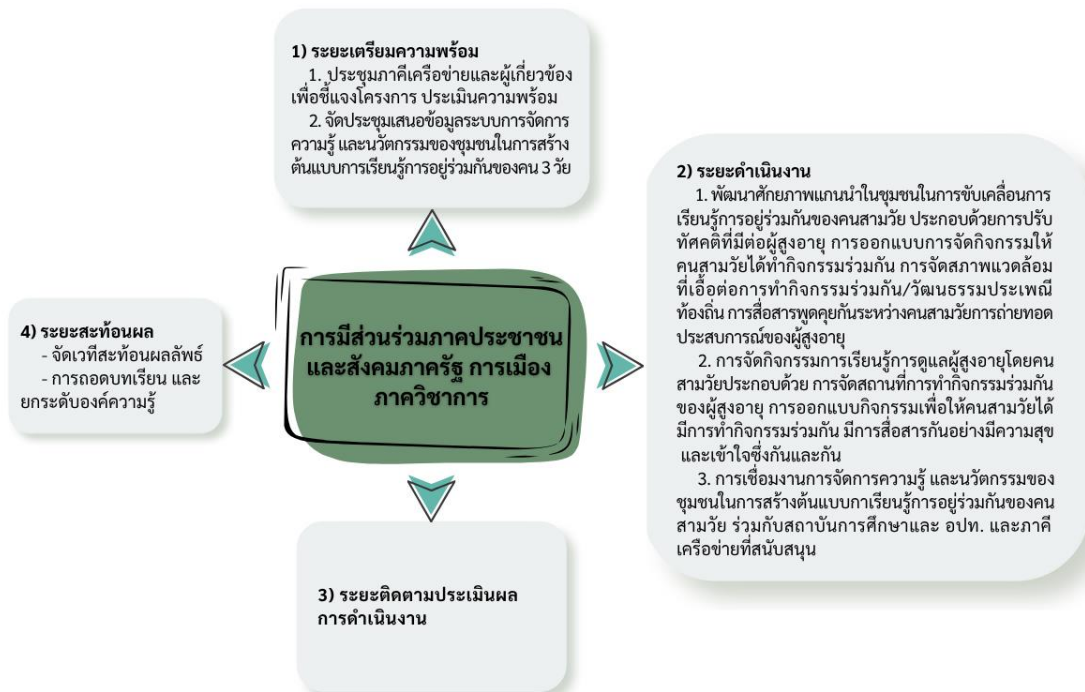
นวัตกรรมที่ประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยคือ SIDASES (S = Situation, I = Information, D = Development, A = Activity, S = System, E = Evaluation, S = Share) เป็นนวัตกรรมที่พร้อมใช้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีการออกแบบและปรับใช้ตามความต้องการและตามบริบท โดยมีขั้นตอนการปรับใช้นวัตกรรม คือ สำรวจข้อมูลเดิมของพื้นที่เพื่อหาปัญหา (Paint Point) ในแต่ละพื้นที่แล้วนำนวัตกรรมไปปรับใช้ตามปัญหา (Paint Point) นั้น ได้แก่ พัฒนาศักยภาพนวัตกรรมชุมชนตามจุดอ่อนของนวัตกรรมในแต่ละพื้นที่ (Development) และร่วมออกแบบกิจกรรมตามความต้องการชุมชนของแต่ละพื้นที่ (Activity) รวมถึงระบบการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยในแต่ละพื้นที่ (System) การพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ในเขตบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ได้แก่ จังหวัดอุดรดิตถ์ จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน มีพื้นที่ปฏิบัติการ 13 พื้นที่ โดยคัดเลือกจากทุนเดิมที่มีประสบการณ์การทำงานพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุร่วมกับพื้นที่จากหลากหลายแหล่งทุน จากการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน พบว่ามี 5 พื้นที่ที่มีปัญหาขาดการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนสามวัย และขาดพื้นที่ที่คนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกันโดยมีผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าเป้า อำเภอเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ ตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ตำบลเจดีย์ชัย อำเภอปัว จังหวัดน่าน ตำบลไชยวัฒนา อำเภอปัว จังหวัดน่าน และตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงทำการวิจัยการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนสามวัย (เยาวชน วัยทำงาน วัยผู้สูงอายุ) ในการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อให้ครัวเรือนและชุมชนที่มีผู้สูงอายุสามารถดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมทั้งในเรื่องสุขภาพ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงคนในชุมชนและเครือข่ายในพื้นที่สามารถสนับสนุนให้เกิดระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้องค์ความรู้ที่ได้ดำเนินการและเกิดผลลัพธ์ที่ชัดเจนมาขยายผลในพื้นที่ที่มีความสนใจและมีความต้องการที่จะพัฒนาระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ เกิดกลไกการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายอย่างยั่งยืน ผู้สูงอายุมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในเรื่องสุขภาพ ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย
2. เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของแกนนำในการขับเคลื่อนระบบการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีระยะเวลาดำเนินการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2564 ถึง วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2565

กลุ่มเป้าหมาย

เป็นตัวแทนกลุ่มคนสามวัยประกอบด้วยผู้สูงอายุ(ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป) วัยทำงาน(ผู้ที่มีอายุ 26-59 ปี) และเยาวชน(ผู้ที่มีอายุไม่เกิน 25 ปี) ในพื้นที่ 5 ตำบลใน 3 จังหวัด ได้แก่ ตำบลป่าเช่า อำเภอมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ตำบลคอรุม อำเภอนิคัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ ตำบลเจดีย์ชัย อำเภอบัว จังหวัดน่าน และตำบลไชยวัฒนา อำเภอบัว จังหวัดน่าน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง กลุ่มวัยละ 10 คน รวม 30 คนต่อพื้นที่ รวมทั้งหมด 150 คน โดยมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้ที่สามารถสื่อสารกับผู้สูงอายุ วัยทำงาน เยาวชนได้
- 2) เป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนมาแล้วอย่างน้อย 10 ปี มีข้อมูลชุมชนและมีความเข้าใจในชุมชนเป็นอย่างดี
- 3) เป็นผู้ยินยอมเข้าร่วมโครงการครบกระบวนการได้

การวิจัย

แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1. ระยะเตรียมความพร้อม 2. ระยะดำเนินงาน 3. ระยะติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และ 4. ระยะสะท้อนผล ดังนี้

1. ระยะเตรียมความพร้อม การวางแผนร่วมกันและระดมทุนพื้นที่ประกอบด้วย

1.1 การประเมินสถานการณ์ชุมชน ความพร้อมของชุมชนในการสร้างการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แนวคำถามเกี่ยวกับการประเมินสถานการณ์ชุมชน ความพร้อมของชุมชนในการสร้างการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย แนวคำถามถึงโครงสร้างสำหรับการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้องและภาคีในเรื่องการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย

1.2 จัดประชุมเสนอข้อมูลระบบการจัดการความรู้ และนวัตกรรมของชุมชนในการสร้างต้นแบบการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนสามวัยผู้สูงอายุ ให้กับภาคีเครือข่ายเพื่อสะท้อนสภาพปัญหาแนวทางแก้ไข และร่วมกันกำหนดบทบาทของตนในการดูแลผู้สูงอายุ จัดตั้งคณะทำงาน และออกแบบ/วางแผนการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่

2. ระยะดำเนินงาน การพัฒนาศักยภาพและเชื่อมเครือข่ายระบบการจัดการความรู้ และนวัตกรรมของชุมชนในการสร้างการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยผ่านกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย

2.1 การพัฒนาศักยภาพแกนนำในชุมชนในการขับเคลื่อนการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนสามวัย ประกอบด้วย การปรับทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ การออกแบบการจัดกิจกรรมให้คนสามวัยได้ทำกิจกรรมร่วมกัน การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมร่วมกัน/วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การสื่อสารพูดคุยกันระหว่างคนสามวัย การถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้สูงอายุ

2.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การดูแลผู้สูงอายุโดยคนสามวัยประกอบด้วย การจัดสถานที่การทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุ การออกแบบกิจกรรมเพื่อให้คนสามวัยได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการสื่อสารกันอย่างมีความสุขและเข้าใจซึ่งกันและกัน เครื่องมือที่ใช้ในการในการวิจัยคือแบบสังเกตและบันทึกภาคสนามเพื่อบันทึกกระบวนการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์การทำงานของภาคีเครือข่าย บรรยายภาค และกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

2.3 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเชื่อมงานการจัดการความรู้ และนวัตกรรมของชุมชนในการดูแลผู้สูงอายุ ร่วมกับสถาบันการศึกษาและ อปท. และภาคีเครือข่ายที่สนับสนุน ซึ่งมีการกำหนดผู้ขับเคลื่อนหลักโดยการพิจารณาร่วมกัน ดังนี้ 1) พิจารณาตามโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของคณะทำงาน 2) พิจารณาตามสมรรถนะและความสามารถของคณะทำงาน

3. ระยะประเมินผล เสริมพลังชุมชนร่วมกับภาคีเครือข่ายร่วมรับผิดชอบ (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ดำเนินการในการสร้างการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนสามวัย

3.1 ลงพื้นที่ติดตามการดำเนินกิจกรรม ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเหมาะสมของรูปแบบกิจกรรม เวลา และสถานที่ รวมถึงปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรม จากการสัมภาษณ์คณะทำงาน

3.2 ภาคีเครือข่ายร่วมรับผิดชอบติดตามและหนุนเสริมการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

4. ระยะสะท้อนผล คณะผู้วิจัยติดตามสนับสนุน และประเมินผล และนำบทเรียนที่ได้ไปพัฒนาต่อเนื่อง

4.1 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายรวมถึงสร้างแนวทางการสร้างการจัดการความรู้ และนวัตกรรมของชุมชนในการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยอย่างยั่งยืน

4.2 จัดเวทีถอดบทเรียนและยกระดับจัดการความรู้ และนวัตกรรมของชุมชนรวมถึงนวัตกรรมในชุมชนที่สามารถสร้างการเรียนรู้ของคนสามวัยและเชื่อมประสานภาคีเครือข่ายในการความยั่งยืนในการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนสามวัยตามสถานการณ์ปัจจุบัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์จัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากหน่วยจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ เลขที่ URU-REC 054/64

ผลการวิจัย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การพัฒนาระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยการประยุกต์นวัตกรรมพร้อมใช้ (SIDASES) พบว่า ระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมความพร้อมโดยการประเมินสถานการณ์ชุมชน ความพร้อมของชุมชน 2) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดแบบและวางแผนการดำเนินกิจกรรม 3) การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน 4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การดูแลผู้สูงอายุโดยคนสามวัย 5) การเชื่อมงานการจัดการความรู้และนวัตกรรมในการสร้างต้นแบบการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนสามวัยร่วมกับสถาบันการศึกษาและ อปท. และภาคีเครือข่ายที่สนับสนุน 6) การประเมินผล และ 7) สะท้อนผลการดำเนินงาน ในส่วนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ เกิดองค์ความรู้และนวัตกรรมชุมชนเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน เกิดระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนสามวัยโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยบุคลากรใน อปท. 2) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยผู้นำชุมชน 3) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ เกิดพื้นที่การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนสามวัย และเกิดนวัตกรรมชุมชนด้านสร้างต้นแบบการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนสามวัย จากข้อค้นพบทั้ง 3 ลักษณะเกิดจากแกนนำหลัก โดยพิจารณาบทบาทหน้าที่ตามโครงสร้างคณะทำงาน สมรรถนะและความสามารถในการขับเคลื่อนกิจกรรมของคนสามวัยได้ ดังภาพ 2

ภาพ 2 การพัฒนาระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การเสริมสร้างขีดความสามารถของแกนนำในการขับเคลื่อนระบบการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย โดยการพัฒนานวัตกรรมชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัย เริ่มจากค้นหาตัวตนของคนสามวัยตามคุณสมบัติเบื้องต้น คือ 1. เป็นผู้ที่สามารถสื่อสารกับผู้สูงอายุ วัยเด็กและเยาวชน วัยทำงานได้

2. เป็นผู้ที่มิใช่ข้อมูลชุมชนและมีความเข้าใจในชุมชนเป็นอย่างดี 3. เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลอื่นได้ จากนั้นให้หน่วยวัดชุมชนค้นหาและคัดเลือกคณะทำงานที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมของคนสามวัย มีการพัฒนาศักยภาพ หน่วยวัดชุมชน และสร้างแนวทางการขับเคลื่อนงานร่วมกันคือ มีการออกแบบกิจกรรมร่วมกัน มีการจัดตั้งกติการ่วมกัน มีการกำหนดโครงสร้างและบทบาทคณะทำงานให้ชัดเจน มีการนัดหมายประชุมต่อเนื่องเพื่อติดตามประเมินผล ต่อเนื่องและทบทวนข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้ในการทำงาน โดยมุ่งเน้นดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนสามวัยโดยการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้สูงอายุไปยังกลุ่มคนสามวัยประกอบด้วย การพ้อนรำ การออกกำลังกาย การเล่นดนตรีไทย ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร และมีการติดตามประเมินผลเพื่อการเรียนรู้โดยหน่วยวัดชุมชนและเครือข่ายที่ทำงานร่วมกับหน่วยวัด (นักวิจัยและเจ้าหน้าที่ อบต.) ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง มีการขยายผลการดำเนินกิจกรรมที่มีการบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายระดับตำบล ประกอบด้วย กศน. หน่วยบริการสุขภาพ (โรงพยาบาล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล) โรงเรียนในพื้นที่ สสส. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน โรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรม อสม. และชมรม ผ่านการจัดเวทีคืนข้อมูล ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเพื่อเชื่อมงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของคนสามวัย สนับสนุนให้กิจกรรมของคนสามวัย เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณีประจำพื้นที่ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด จัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไปยังหน่วยงานและภาคีเครือข่ายต่างๆ

หน่วยวัดชุมชนในการดำเนินงานวิจัยสามารถจัดระดับสมรรถนะของหน่วยวัดชุมชนเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับ 1 การสื่อสารและการประสานงาน ระดับ 2 ขับเคลื่อนกิจกรรม ระดับ 3 ถ่ายทอดองค์ความรู้และใช้หน่วยวัดกรรมของชุมชน และระดับ 4 การจัดการความรู้และการขยายผล หลังการพัฒนาศักยภาพ พบว่า เกิดหน่วยวัดชุมชนทั้งหมด 5 พื้นที่ จำนวน 25 คน ที่ได้รับการพัฒนาจนสามารถสื่อสารและประสานงาน กับกลุ่มคนสามวัยและหน่วยงานภาครัฐได้ สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมของคนสามวัยได้ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้แนวความคิดการขับเคลื่อนการเรียนรู้ คนสามวัยได้ มีพื้นที่การเรียนรู้ 1 แห่ง และมีผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัย 3 รูปแบบ ได้แก่ ขับเคลื่อนโดยบุคลากรจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จำนวน 2 แห่ง ขับเคลื่อนโดยผู้นำชุมชน จำนวน 2 แห่ง และขับเคลื่อนโดยแกนนำผู้สูงอายุ จำนวน 1 แห่ง ซึ่งในแต่ละพื้นที่มีคณะทำงาน และแผนการดำเนินงาน ดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงจำนวนหน่วยวัด พื้นที่การเรียนรู้ ผู้ขับเคลื่อนหลัก คณะทำงาน และแผนของแต่ละพื้นที่

พื้นที่	หน่วยวัด	พื้นที่การเรียนรู้	ผู้ขับเคลื่อนหลัก	คณะทำงาน	แผน
ตำบลป่าเป้า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์	5 คน	วิทยาลัยนันทรา	อปท.	11 คน	1 แผน
ตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์	5 คน	ศูนย์สามวัยองค์การบริหารส่วนตำบลคอรุม	อปท.	19 คน	1 แผน
ตำบลหนองม่วงไข่ อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่	5 คน	สวนสาธารณะหนองหลวง	ผู้นำชุมชน	15 คน	1 แผน
ตำบลเจดีย์ชัย อำเภอบัว จังหวัดน่าน	5 คน	ลานออกกำลังกายบ้านทุ่งชัย	กลุ่มผู้สูงอายุ	16 คน	1 แผน
ตำบลไชยวัฒนา อำเภอบัว จังหวัดน่าน	5 คน	ศูนย์การเรียนรู้คนสามวัย อบต.ไชยวัฒนา	ผู้นำชุมชน	21 คน	1 แผน

อภิปรายผลการวิจัย

ระบบการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัย เกิดกลไกการเชื่อมงานการจัดการความรู้ และนวัตกรรมของชุมชนในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันคนสามวัยร่วมกับสถาบันการศึกษา อปท. และภาคีเครือข่ายที่สนับสนุนใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยบุคลากรใน อปท. 2) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยผู้นำชุมชน 3) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ มีการบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายระดับตำบล ประกอบด้วย กศน. หน่วยบริการสุขภาพ (โรงพยาบาล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล) โรงเรียนในพื้นที่ สสส. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน โรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรม อสม. และชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยสนับสนุนทั้งในด้านบุคลากร วิชาการ การประสานงาน งบประมาณ สถานที่ในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอิติรัตน์ ราศิริ และอาจินต์ สงทับ (2561, น.315) ที่พบว่า การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อก้าวสู่ “ศตวรรษที่ 21” โดยการใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในหลายภาคส่วนของสังคมทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น และภายในครอบครัวโดยการผนวกภาคีเครือข่ายที่มีอยู่ทั้งภายในภาคส่วนราชการระหว่างส่วนราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชน และการศึกษาของรณรงค์ จันใด (2561, น.96-97) พบว่า แนวทางการพัฒนาระบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวม และการมีส่วนร่วมจากชุมชน ประกอบด้วย การเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในชุมชน การลดปัญหาหรืออุปสรรคที่ส่งผลต่อการสร้างเสริมสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในระดับชุมชน และการพัฒนาชุมชนนาร่องที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุเพื่อเป็นต้นแบบสำหรับพื้นที่อื่นๆ ในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวม เพื่อดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรต้องมีกลไกและเครื่องมือในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ อาทิ การประสานแผนงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างมีเอกภาพ และการสร้างพันธมิตรกับหน่วยงานภายนอก และประโยชน์อย่างเต็มที่จากทุนทางสังคมและการศึกษาของศิริประภา หล้าสิงห์ และคนอื่นๆ (2563, น.29) พบว่า ภาคีเครือข่ายในชุมชนมีบทบาทในการร่วมกันพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมากขึ้น ปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ การดำเนินงานของหน่วยงานสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในพื้นที่มีการประสานแผนพัฒนาและการบูรณาการงบประมาณร่วมกันจนเกิดเป็นรูปธรรม ภาคีเครือข่ายเข้มแข็ง เน้นการทำงานเชิงรุกจนเกิดการพัฒนาระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน และการศึกษาของศศิญา สุขอนันต์ และคนอื่นๆ (2565) พบว่า ภาคีเครือข่ายเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุควรได้รับการพัฒนาอย่างคู่ขนานควบคู่ไปกับการพัฒนาผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็นพลังที่เข้มแข็งในการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน และยังพบว่า กระบวนการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเป็นสิ่งที่ทำให้เครือข่ายเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายที่เป็นประโยชน์ (ศรีไชย โพธิ์ศรี และมัลลิกา มากรัตน์, 2564, น.109)

นวัตกรรมชุมชน ที่ได้รับการพัฒนาจนสามารถสื่อสารและประสานงาน กับกลุ่มคนสามวัยและหน่วยงานภาครัฐได้ สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมของคนสามวัยได้ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้แนวความคิดการขับเคลื่อนการเรียนรู้คนสามวัยได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ ไตเออร์ และคนอื่นๆ อ้างอิงใน พิษญา กล้าหาญ และวิสูตร โพธิ์เงิน (2564, น.2); สุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล และคนอื่นๆ (2565, น.148) ที่พบว่า นวัตกรรมเป็นผู้ที่สามารถตั้งคำถาม สังเกต มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ขอบการทดลอง และเชื่อมโยงความคิดในเรื่องต่างๆ สร้างเครือข่ายปฏิสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของตนเองและชุมชน นอกจากนั้นนวัตกรรมควรมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ 1) คุณลักษณะด้านการเรียนรู้และสำรวจ 2) คุณลักษณะด้านการจัดการ และ 3) คุณลักษณะด้านการสร้าง โดยคุณลักษณะด้านการเรียนรู้และสำรวจนั้นจะเป็นแนวทางในการเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย

อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมที่มีความสำคัญและคุณค่าต่อกลุ่มคนและสังคมอย่างแท้จริง (นครินทร์ วนกิจไพบูลย์, 2562, อ้างอิงใน อานนท์ คัมสุภา, 2562, น.265)

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาระบบการส่งเสริมการสร้างต้นแบบการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย โดยการประยุกต์นวัตกรรมพร้อมใช้ (SIDASES) ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการใน 5 พื้นที่ เกิดระบบการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน ร่วมกับสถาบันการศึกษา อปท. และภาคีเครือข่ายที่สนับสนุนใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยบุคลากรใน อปท. 2) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยผู้นำชุมชน 3) การขับเคลื่อนกิจกรรมคนสามวัยโดยบุคลากรโดยกลุ่มแกนนำผู้สูงอายุ มีการบูรณาการงานร่วมกับภาคีเครือข่ายระดับตำบล ประกอบด้วย กศน. หน่วยบริการสุขภาพ โรงเรียนในพื้นที่ สสส. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน โรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรม อสม. และชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน เกิดพื้นที่การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนสามวัย และเกิดนวัตกรรมชุมชนที่เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนงานที่ได้รับการพัฒนาจนสามารถสื่อสารและประสานงาน กับกลุ่มคนสามวัยและหน่วยงานภาครัฐได้ สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมของคนสามวัยได้ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้แนวทางการขับเคลื่อนการเรียนรู้คนสามวัยได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สนับสนุนให้กิจกรรมของคนสามวัย เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณีประจำพื้นที่ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของคนสามวัยให้มีความต่อเนื่อง โดยผ่านผู้บริหารระดับตำบล อำเภอ จังหวัด
2. การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทำให้สามารถค้นหาวิถักรชุมชนที่มีความสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมได้ และควรมีการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารร่วมกับพื้นที่ทำให้สามารถขับเคลื่อนงานได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การส่งเสริมระบบและกลไกการอยู่ร่วมกันของคนสามวัยต้องอาศัยระยะเวลาดำเนินการเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงผลลัพท์อย่างเป็นรูปธรรมควรเป็นการวิจัยในระยะยาว
2. ควรทำการวิจัยเชิงนโยบายเพื่อผลักดันให้เกิดนโยบายการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของคนสามวัยในหน่วยงานระดับตำบล อำเภอและจังหวัด

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ กองทุนส่งเสริม ววน. และหน่วย บพท. ที่สนับสนุนงบประมาณในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่าง นวัตกรรม และภาคีเครือข่ายทั้ง 5 พื้นที่ ประกอบด้วยตำบลป่าเช่า อำเภอเมืองตำบลคอรุม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ตำบลเจดีย์ชัย ตำบลไชยวัฒนา อำเภอบัว จังหวัดน่าน และตำบลหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ทำให้การวิจัยนี้สำเร็จลงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่. (2557). *คู่มือการจัดการความรู้พัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่น*. สำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สน.3).

- อิติรัตน์ ราศิริ และอาจินต์ สงทับ. (2561). แนวทางการมีส่วนร่วมภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อก้าวสู่ “ศตวรรษที่ 21”. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*, 5(1), 315-328. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/scnet/article/view/113002>
- พิชญา กล้าหาญ และวิสูตร โพธิ์เงิน. (2564). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 49(2), 1-16. <https://doi.org/10.58837/CHULAEDUCU.49.2.13>
- ภานนท์ คัมสุภา. (2562). นวัตกรรมท้องถิ่นรุ่นใหม่กับการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิต*, 13(2), 258-299. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/dpuca/article/view/243343>
- ธรรงค์ จันใด. (2561). แนวทางการพัฒนาระบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวมในเขตเทศบาลนครนนทบุรี. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 16(1), 96-110. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/243911
- ศรีไชย โพธิ์ศรี และมัลลิกา มากรัตน์. (2564). การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ตำบลหนองไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. *ราชวดีสาร วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสุรินทร์*, 11(2), 109-120. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/bcnsurin/article/view/251441>
- ศิริประภา หล้าสิงห์, สุมัทนา กลางคาร, และศิรินาถ ตงศิริ. (2563). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน*, 6(2), 29-40. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/ajcph/article/view/247367>
- ศิเลีย สุขอนันต์, ทศพล นุชิต, ศิริพร อินทร์แก้ว, และจิตตฤณ เจอะอามะห์. (2565). *โครงการวิจัยการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัยในครอบครัวและชุมชน*. สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ. (2566). *สุขภาพคนไทย 2566*. สถาบันฯ.
- สำนักงาน ก.พ. (2561). ภาครัฐกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัย. *วารสารข้าราชการ*, 60(4), 1-23.
- สำนักงานประสานการพัฒนา นโยบายรองรับสังคมสูงวัย. (2562). *แนวทางการพัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายรองรับสังคมสูงวัยระดับพื้นที่*. สำนักงานฯ.
- สุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล, ทวีศิลป์ กุลนภาตล, และสมบูรณ์ บุรศิริรักษ์. (2565). ระบบนิเวศนวัตกรรมโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกรรม. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 16(46), 147-161. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/256748>